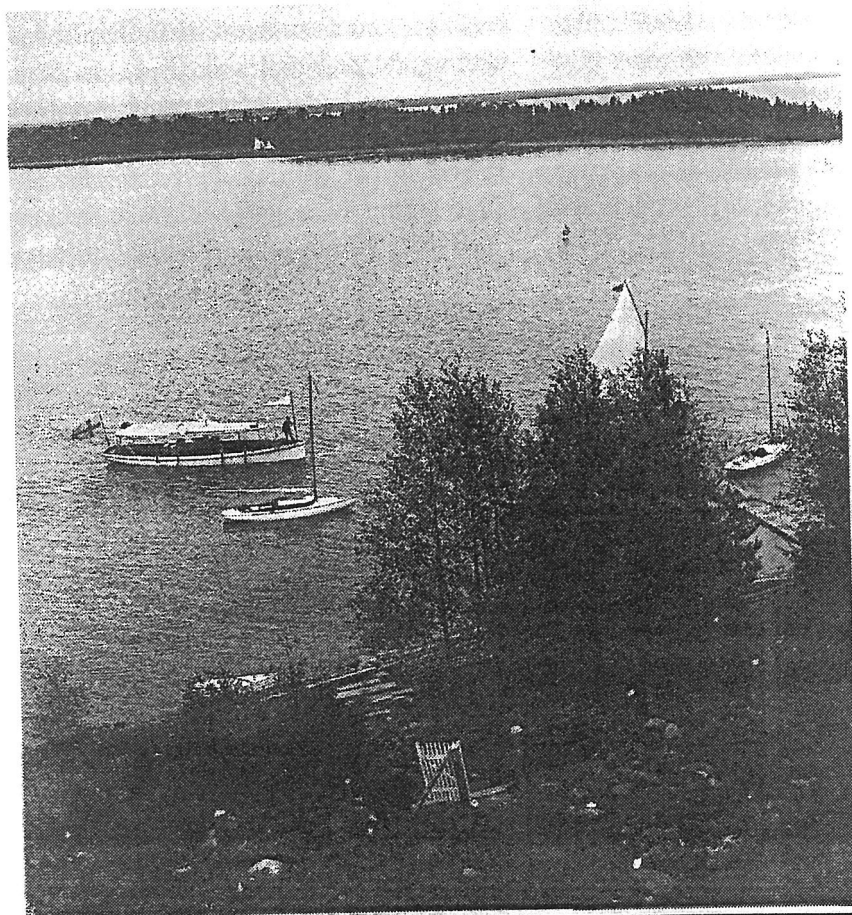

Hjälmarbaden vid Södra Essundet

Fiske, båttrafik, busstrafik, bad, restaurang, kiosk – en kombination av arbete och fritid för många.

Sundet är förbindelselänk mellan fastlandet och Essön. Förr var det endast båt, oftast roddbåt, men numera och sedan länge är en kraftig bro överfartsleden. Bron är dock ej

tillgänglig för allmänheten med bil, däremot är det tillåtet gå och cykla på den. Endast de som har stugor på ön och de lastbilar som transporterar och har transporterat mängder med grus från den stora ås som Essön till större delen består av, har tillstånd och nyckel till den bom som stänger tillfarten. Den

Där senare segelsällskapet Hjälmarens paviljong och Hjälmarbadens restaurang uppfördes höll Södra Essundets notdragare till.

Motorbåten på bilden är Hjälmarbaden som fram till 1912 gick med bad- och restauranggäster.
Foto: Sam Lindskog.

Kopia ur "Vårt 1900-tal" av
Maj Zetterman.

Förlag Nerikes Allehanda 1998

populära cykelleden "Hemfjärden runt" går dock fram på Essön.

På södra sidan av Sundet och inom det område som kallas Hjälmarmbaden fanns vid sekelskiftet en koja benämnd "Sunnakoja." Den användes när man drog not i sundet. Bland annat var August Karlsson från Västra gården med och skogvaktare Persson hör till de sista som drog not där. Det var ett rikt fiskafänge efter södra stranden av Hemfjärden på 1800-talet. För notdragningen behövdes mycket folk och av någon anledning blev det svårare att uppbringa medhjälpare, dessutom förändrades vattenståndet efter sjösänkning-en.

Min farmor berättade för mig hur mycket kräftor de kunde fiska. Efter stranden i sjölandet hände det att de kunde fylla hela bosskorgar (de är mycket stora, cirka en meter på alla håll) och sålde sedan kräftorna i parti. Man fick ungefär 13-14 kronor per korg eller cirka en krona och femtio öre per tjog. Detta var före kräftpesten år 1908. Förr rensade man inte kräftorna så noga, det blev troligen endast stjärtpartiet som tillvaratogs. Vilka tider! Man använde bykgrytor för att koka kräftorna och åt som vardagsmat det man inte sålde. Annan ovanlig fisk var mal, numera fridlyst. Likaså fiskades asp (en braxenliknande fisk) samt snorgärs.

Fisket sköttes delvis av arrendatorerna, men naturligtvis mest av yrkesfiskare bosatta på Essön. Det var fiskare Lundberg - två generationer och fiskare Karl Magnusson

som småningom flyttade till fastlandet vid Sundbyvik.

Gårdsbrukarna på fastlandet, bland annat Ragnar Persson, hämtade fisk vid Hjälmarmbaden och körde ända till Örebro "Gröna" fisksaluhall vid Hamnplan (där museet ligger) för försäljning. När det senare började gå bussar, fraktades fisken med häst upp till landsvägen för busstransport till Örebro.

Hjälmarmbaden startade tidigt som sommarstugeområde, troligen i början av 1900-talet för örebroare med god ekonomi. Ett av de första husen byggdes av André och dessutom uppfördes en jaktstuga för Esplundas räkning. Marken ägdes av Esplunda gård. Någon som fortfarande bor och har bott länge vid Hjälmarmbaden är Arthur Roberts, en god seglare men kanske mera känd för tillverkning av essens till läskedrycken Champis - det var Arthur Roberts far som i Örebro startade den fabriken.

Kafé Rimminge var från början ett hus för Örebro Segelsällskap och som sedan övertogs av familjen Svensson-Rosswald vilka där drev kaféerörelse sommartid.

Dottern Inga-Lill spelade dragspel och sjöng, ibland tillsammans med Harry Brandelius, som hon sedermera gifte sig med och turnerade tillsammans med. Det var år 1936 som Segelsällskapet lämnade Hjälmarmbaden.

Det fanns en restaurang, en röd stor träbyggnad uppförd omkring år 1910 och som ägare stod AB Hjälmarmbadens Restaurang.

Den brann våren 1936 vid Kristi Himmelsfärdshelgen. Vi såg röken från branden över skogen österut från Sundby Västergård. Den brandskadade restaurangen revs och så småningom byggdes en ny, nu i annan stil – funkismodell med stora fönster mot sjön. Den invigdes 1 maj 1938.

Det är nu mycket länge sedan den användes som restaurang. Byggnaden förföll kraftigt. Den köptes för några år sedan av privatperson som gjorde en genomgripande upprustning och använder den som åretruntbostad.

Vid HjälmARBADEN finns numera ett större antal åretruntboende, däribland sedan flera årtionden, exempelvis den yngste av bröderna Lundberg från Essön, som på äldre dagar ägnat mycken tid åt fisket.

Båt Örebro – HjälmARBADEN

Båttrafiken var under 1930-talet mycket livlig. Speciellt under helgerna gick båt i skytteltrafik dagtid med sommarboende vid HjälmARBADEN och på Essön.

Man arbetade ofta lördag förmiddag, för att sedan åka ut på landet och åter på söndag kväll. På Essön hade många enkla hus med planteringar runt om. En skön tillflyktsort och nära till bad. Vattnet i HjälmAREN var ju mycket fint på den tiden. Båtresenärerna togs till Essön med roddbåt mot en liten slant.

Inom fastlandsområdet vid HjälmARBADEN byggdes upp sommarhus samt några vinter-

hus, av annan storlek och bättre utrustade för längre boende. (Till dessa kunde man ta sig per buss från Örebro.)

Numera finns ett ansevärt antal hus uppförda för vinterboende förutom alla sommarhus av skiftande ålder. Kommunen har kommit med krav på förbättrade anordningar vad gäller vatten och avlopp.

Båttrafiken för restauranggästerna skedde mera på kvällstid. Ingvar arbetade på båtarna sommaren år 1939 alla dagar och året därpå enbart på helgerna. Han upplevde arbetet både spännande och jättigt men roligt. Strålkastare, lanternor och andra signalsystem var ej vanligt, man fick navigera efter det ljus som himlen gav, även kvällstid. Sista båten från HjälmARBADEN avgick lördagar klockan 01.00 samt söndagar och vardagar 24.00.

HögsjöBADEN hette båten år 1939, den drevs med tändkulemotor. *Tärnan* som användes år 1940 drevs med gengas, det var ju krigstid. Båtarna ägdes av Knut Oskar Gustavson, bussägare. År 1939 var hamnpiren nedanför slussen tilläggsplats och 1940 slussade man och gick till en brygga vid Slottsparken, (nära gång- och cykelbron från museiområdet till Slottsparken). På den tiden fanns ej Hamnbron. Båtarna kördes fem till sex turer per dag.

Ångslupen *Björksundet*, ägd av Rudin,

Passagerarbåten HjälmARBADEN lägger till.

Stora Mellösa, såldes till bussbolaget och döptes om till *Hjälmarbaden*. Även den båten gick en del kvällsturer, men fortsatte till Knarstabryggorna och Björksundet. *Hjälmarbaden* trafikerade Örebro–Hjälmarbaden även som nöjesbåt.

Busstrafik – restaurangbesök

Trots alla båtar från Örebro var det tät busstrafik ned till Hjälmarbaden. Speciellt söndagar gick en buss i timmen – vilken rusch! Man hade stora möjligheter att ta sig till Hjälmarbaden vare sig det gällde bad, färd till stugan på fastlandet eller ute på Essön eller kanske ett besök på restaurangen. Kom man på eftermiddagen kunde man sitta på terrassen med fin utsikt mot Essön och Mellanfjärden och dricka kaffe. Kom man kvällstid fick man sitta inne i restaurangen och se ut genom de stora panoramafönstren, ta en drink, äta en bit mat och dansa en stund. Man kunde koppla av, man visste att det var lätt att komma åter till Örebro.

Bussarna ägdes av Andersson från Hamptorp under namnet Södra Hjälmarstrandens Buss AB. Bussbolaget hade skylldighet att betala visst underhåll för vägen ned till Hjälmarbaden.

Så var det alla cyklister som tog sig till Storängsviken för att bada. Då ställdes cyklarna i skogen i närheten av restaurangen och sedan gick man över Skurberget och ned till badviken med den fina sandbotten (nuvarande båthamnen).

På ängen bakom badviken ordnades en gång per sommar ryttartävlingar, det fanns flera uppfödare av ridhästar i Örebrotrakten. Denna äng låg inom Hjälmarsnäs ägor. Det var en riktig folkfest. Man hade kaffeservering, försäljning av godis, det fanns varm korv och glass. Det sistnämnda i glasslåda som bars hängande mot magen av "glassgubben". Så träffade man gamla bekanta, såg på tävlingarna och hade trevligt. Det kändes angeläget för många att komma till Storängsviken en söndagseftermiddag.

Jag har ett eget minne från en sådan söndag, jag var cirka åtta – nio år och hade skadat mig i ett knä och fått lov att fara till lasarettet i Örebro och blivit sydd på knäskålen. Lasarettbesöket skedde på lördag och jag blev då skjutsad liksom sedan på söndagen till Storängsviken av en snäll granne som

Ungdomar från Sundby och Ekeby på bussutfärd omkring 1935. Bussen hade dörrar på båda sidor mitt för varje sittplatsrad. Ägare Knut Oskar Gustavson.

hade en mindre, grön lastbil.

Att få åka bil för min egen skull, upplevde jag som mycket stort, liksom att få komma på festen.

Kiosker

I närheten av restaurangen fanns åren 1930–1940 tidvis två kiosker, en ägdes av restaurangen och en var privat.

Vid korsningen landsvägen – Hjälmarsbadsvägen fanns också en kiosk. Den startades troligen också i början av 1930-talet. Första åren hade den en enkel uppbyggnad som ett torgstånd med tälttak och en grop i marken att förvara drickesbacken i för att den skulle hålla sig kall. Alla varor och tillhörande utrustning plockades ned och fraktades bort var kväll, för att åter sättas upp nästa dag. En av de tidiga ägarna var Bertil Wall.

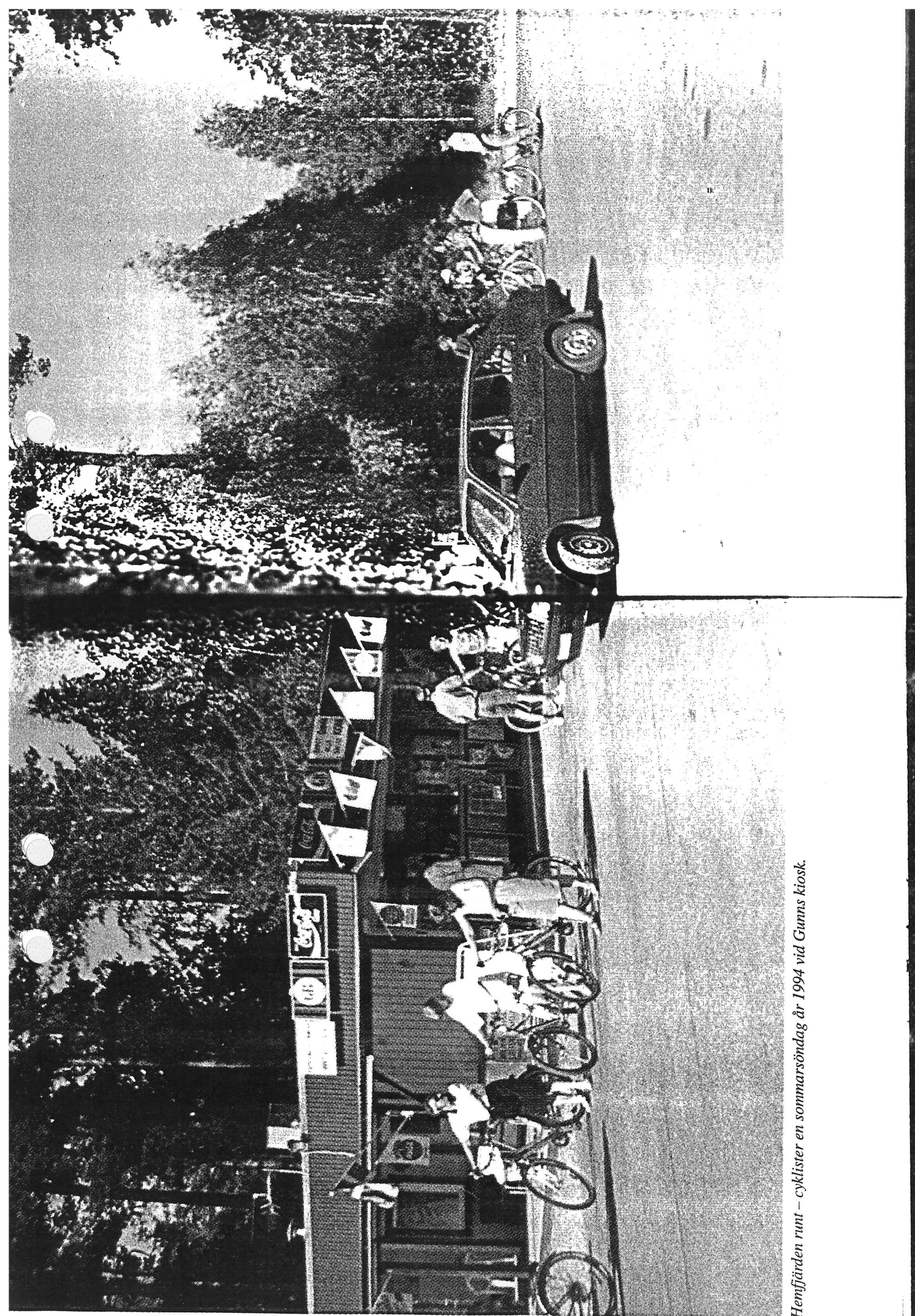
Som ung pojke hjälpte Ingvar Zetterman honom och skötte ibland kiosken på egen hand. Så småningom byggdes det upp en riktig kiosk. Den blev en naturlig samlingsplats för många, inte minst ungdomar som samlades runt en kopp fika och diskuterade om saker och ting. Ibland var kiosken träffpunkt för att åka vidare, per cykel eller eventuellt per buss, till en annan sammankomst. Mestadels skedde allt under städade former. Det finns många som har trevliga minnen från den tiden, särskilt 1940-talet med all oro och krigstillstånd ute i världen och det råde

begränsade möjligheter att ta sig ut från hemorten även inom vårt eget land. De hemmavarande ungdomarna träffades ofta på sommarkvällarna och pratade om vad som hade skett och vad som kanske skulle ske och ibland dök det upp någon kompis som hade några dagars permission från det militära. Man kände kanske omedvetet en trygghet i dessa fikastunder.

En av ägarna under lång tid var Gerdis Karlsson och hennes man. Kiosken förstördes dock av brand men byggdes upp igen. Det har även varit andra ägare under kortare perioder.

År 1989 i juni tillträdde Gunn Gustafsson från Vilhelmsberg, Odensbacken. Under vissa perioder var Ingvar Zetterman behjälplig i arbetet och upplevde på så sätt åter kiosklivet i modernare form. En följd av år samlades både vägfarande och ortsbor där igen. Kiosken kunde då erbjuda ett rikt sortiment av dagligvaror samt servera kaffe, varm korv och mat. Till mångas saknad tvingades dock Gunn att sluta med verksamheten av hälsoskäl. Dessutom gick ju vårt land in i en period av åtstramningar, inte minst ekonomiskt, och därpå följande arbetslöshet. Naturligtvis kände Gunns Kiosk, liksom alla andra affärer av den pressade situationen som människor levde i.

Hösten 1997 såldes kiosken efter att ha stått stängd i ungefär ett år.

Hemfärden runt – cyklister en sommarsöndag år 1994 vid Gunnars kiosk.